

Píše Michael Špirit

(E*forum, 04. 04. 2012)

Vydání knihy **Jiřího Němce** (1932–2001) **Dopisy z Ruzyně a Nové šance svobody** (Pulchra 2011) není důvodem k radosti z toho, že významnému filosofovi, kritikovi, překladateli a redaktorovi vychází od Únosu Európy (1994) konečně další knižní titul, nýbrž smutným podnětem k seznámení s těžko pochopitelným diletantismem vydavatelů. Projevuje se v koncepci svazku, v rovině přípravy textu k vydání, stylizaci a obsahu ediční poznámky i ve způsobu komentování, a to jak ve vysvětlujících poznámkách, tak v doslovu.

Veškeré problémy jsou dány tím, že texty jsou editovány nově – a řekněme hned, že zcela zbytečně. Němcovy listy a zápisky z vazby v ruzyňské věznici, v níž ho komunistická policie a justice držela od června do prosince 1979 v souvislosti s přípravou monstrprocesu proti VONS, byly v pečlivé strojopisné podobě bez udání vydavatele, místa a data zveřejněny mimo tehdy existující samizdatové řady. Tiskem vyšly ve vzorné komentované edici Roberta Krumphanzla v roce 2001 ve 45. čísle časopisu *Revolver Revue* (s. 297–338). Vydavatel v Pulchře, Radim Kopáč, Krumphanzlovu práci ve své ediční poznámce sice v jedné větě registruje (ovšem chybně: píše, že Krumphanzl otiskl „komplet 21 dopisů“ – ve skutečnosti to byly nejen dopisy, ale i Němcovy zápisky a citáty z četby), avšak nezdůvodňuje základní otázku, proč strojopisné vydání Němcových dopisů editoval znovu, proč prostě nesáhl po edici, která nijak nezastarala, má veškeré náležitosti odborně připraveného a komentovaného textu a během deseti let se neobjevily žádné okolnosti, v jejichž světle by musela být revidována. Současně je nezdůvodňování takového lapsu Kopáčovým jediným plausibilním krokem, neboť dotýčný postup rozumně obhájit nelze. – Ve všech případech, kde se Kopáč od Krumphanzlova edičního řešení odchyluje, jde totiž o vadná rozhodnutí, která z knihy vydané s podporou Nadace Český literární fond činí publikaci, která je pro zaujatou četbu a seriózní vědeckou práci nepoužitelná. (Protože jména obou editorů mají identický monogram, budu v zájmu čtenářova klidu užívat v dalším neutrální označení „první“ a „druhý“ editor, podle chronologie /2001 a 2011/, v níž Němcovy texty představili.)

Původní strojopisné vydání *Dopisů z Ruzyně* sestává ze tří částí, I. Dopisy, II. Výběr ze zápisů a citátů a Přílohy. Zatímco první editor tuto strukturu zachovává, druhý včleňuje přílohy do Němcova textu (o tom vzápětí) a po oddílech I a II pokračuje v obsahu svazku oddílem III (Němcova esej *Nové šance svobody*), IV (Dobové texty o Jiřím Němcovi), V (Fotografie) atd. Dvě organicky související části jednoho celku od sebe touto operací de facto odděluje, neboť je jako vzájemné separáty v uspořádání knihy rovná do jedné řady s jinými autorskými a externími texty, které součástí *Dopisů*

z Ruzyně už nejsou. Zatímco první editor zachoval ze strojopisu umístění tří autorských textových příloh na závěr svazku, druhý editor je zařadil hned za text příslušných dopisů. Smysl tak rozdíl mezi autorovou okamžitou korekturou vlastního psaní a dodatečným autorským komentářem, jenž původní dopis doplňoval nebo ilustroval. Zatímco první editor kromě vyjmenovaných příkladů do textu nijak nezasahoval a případné informace uváděl ve svých komentářích, druhý editor do textu intervenoval, a narušil tak jeho osobní a organický charakter (rozepisoval zkratky nebo napravoval „zřejmě nahodilé“ /ano, takto/ užití nespisovné češtiny). Obsah k Dopisům z Ruzyně první editor pro časopisecké účely pořizovat nemusel, ale ve své ediční poznámce uvedl, že v obsahu ke strojopisnému vydání je každý list adresovaný Pavle Němcové dán jako „dopis dětem a Věře“ (tj. tehdejší partnerce V. Jirousové). Druhý editor však listy, úředně odeslané Němcově dceři, uvádí bezelstně v obsahu knihy jako „dopisy Pavle“, čímž jednak zahlazuje veškeré stopy po jemné konspiraci mezi písíci a vytváří mezi nimi odlišné významové vazby, jednak se odchyluje od znění výchozího textu, jehož součástí je nepochybně i takto pojatý Obsah knihy. U laického přístupu druhého editora se lze navíc obávat, že opravy „zřejmých překlepů, přehlédnutí a gramatických chyb“, jak se globálně praví v ediční poznámce knihy, mohou zahrnovat další neodborné zásahy do textové tkáně (namátkovým listováním jsem také narazil na změnu slovosledu, ignorování autorovy hierarchizace výkladu pomocí dvojitého uzávorkování, přehlédnutí švu mezi dvěma zápisky, extrapolaci titulku apod.).

Ediční poznámka prvního pořadatele přináší hutný Němcův medailon, zprávu o „životě“ vězeňských dopisů i jiných autorů, vyšetřovaných a souzených v případě VONS, popis výchozího textu spolu s výčtem editorských operací a nakonec schéma dopisů s udáním stránky, pořadí, adresáta a data. Druhý editor kromě oznamu svých nekompetentních zásahů už jen přináší údaje, které lze se stejným užitkem vyčíst přímo v obsahu knihy (např. „Poslední částí je doslov, který napsal historik Petr Blažek“). Nezdůvodňuje, proč z rozsáhlého Němcova díla přetiskuje zrovna nejčastěji publikovanou esej, chybně zpravuje o tom, že portrét J. Němce od I. M. Jirouse vyšel poprvé v samizdatovém Vokně č. 2/1979, a zamlčuje jeho opakované zveřejňování včetně společných publikací s replikou Zbyňka Hejdy (v ediční poznámce prvního editora, z níž druhý editor řadu informací mlčky přebírá, to vše uvedeno je). Nad Hejdovým textem se navíc vnucuje otázka o Kopáčově poctivosti: ačkoli nezaznamenává přetisk stati v Jirousově knize Magorův zápisník (1997), kde byla Hejdova reakce na Jirouse, ve Vokně signovaná Z. H., poprvé určena jako Hejdova, ze srovnání prvotní strojopisné publikace 1979, otisku v roce 1997 a v edici z roku 2011 vyplývá, že Hejdův text je v novém vydání přetištěn právě ve znění z Magorova zápisníku.

Robert Krumphanzl opatřil edici Němcova textu v Revolver Revui také 34 vysvětlivkami v podobě poznámek pod čarou (a ve své ediční poznámce to uvedl) a studií Zpráva o trestním řízení proti „pražské desítce“ (s. 339–347). V prvním případě lokalizoval nebo upřesňoval literární citáty, identifikoval nebo charakterizoval postavy, které Němec v dopisech zmiňoval nepřímou nebo jen jmenoval, dále rozvedl biografické narážky, propojil odkazy mezi dopisy a osvětlil recepci dotýkaných Němcových

uměnovědných nebo filosofických studií. V druhém případě pojednal souhrnně a s oporou v archivech VONS o přípravách, průběhu a výsledcích procesu s členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných od jara 1979 až po rehabilitaci v roce 1990. Krumphanzlův komentář k Němcovým dopisům a pramenná studie o procesu proti VONS tak představují citlivý, funkční, heuristicky původní materiál zakládající jakýkoli další výzkum na tomto poli.

Knižní edici Němcových textů v nakladatelství Pulchra doprovodil 39 vysvětlujícími poznámkami a doslovem Dlouhá cesta do Ruzyně (s. 207–227) Petr Blažek. V ediční poznámce se neříká, že vysvětlivky k dopisům a zápiskům jsou jeho dílem, a čtenář, který se nepodívá do obsahu knihy, kde to uvedeno je, může zpočátku nabýt dojmu, že poznámky jsou rovněž Němcovy, zvláště když jsou mezi dopisy rozmístěny Němcovy autorské komentáře. Poznámky Petra Blažka rozšiřují dosavadní poznání o důležitý rozměr aktivity Státní bezpečnosti a dokládají represivní kroky na základě materiálů z Archivu bezpečnostních složek (zřízeného v roce 2007). Jsou to nesmírně cenné údaje, ale porovnáme-li celý Blažkův poznámkový aparát s edicí v Revolver Revui, zjistíme, že plnější porozumění Němcova textu statické odkazy na třetí a devátý svazek fondu MV/V, ZV-485 MV nezajistí. Kdyby nakladatel stávajícího vydání knižně zpřístupnil Krumphanzlovu edici a komentář z roku 2001 by byl doplněn o odkazy na bezpečnostní archiválie, bylo by to řešení nejen korektní, ale hlavně všestranně prospěšné hlavní věci, jíž je v tomto případě péče o Němcův text a jeho seriózní adjustace. Poznámky ve vydání 2011 totiž už jen přinášejí autoreferenční odkazy na jiné Blažkovy práce, anebo přejímají ducha či přímo literu poznámek Krumphanzlových, aniž by předchozího editora uváděly. Prohřešky proti nepsané etice vědecké práce pak přehledový doslov ještě rozmnožuje jednak o to, že jeho *gros* je téměř doslova převzato z úvodního textu P. Blažka a T. Bursíka k edici dokumentů Pražský proces 1979 (ÚSD AV ČR 2010) a autor to nikde neuvádí (na příslušný úvod jen několikrát ilustrativně odkazuje), jednak o neznalost či zamlčování relevantní, často jediné literatury předmětu, citace dle nespolehlivých vydání, zatímco k dispozici jsou autorizovaná první vydání, vydání tzv. poslední ruky nebo dokonce edice spisů, záznam jednoho a téhož bibliografického údaje různou formou apod.

K eseji Nové šance svobody (s. 113–130) se žádný komentář neváže a právě v tomto bodě propásli Kopáč s Blažkem vzácnou příležitost přinést něco původního. Z knihy, jež je typograficky „naředená“ (nerozsáhlý textový materiál defiluje velkým typem písma na 240 stránkách s širokým levým okrajem), jsou tak nejcennější reprodukce fotografií (s. 147–164) a faksimile archiválií VONS či ABS (s. 167–203), které mohly být s Němcovým textem a komentářem provázány vzájemnými odkazy, ale bohužel nejsou.

Vyrovňávání se s minulostí, její poznávání a pojmenovávání nezačalo ve chvíli, kdy do zaměstnání nastoupili pracovníci výzkumných nebo archivních institucí zakládáných v posledních letech. Jako je evidentní skutečnost, že právě oni mohou nezastupitelně přispět k tomu, abychom totalitní minulosti porozuměli, tak je snad stejně samozřejmým předpokladem, že budou při své práci navazovat na dosavadní

polistopadový výzkum, že jejich práci nebudou vyznačovat vlastnosti, které byly charakteristické pro služebnou historiografii režimu, k jehož dokumentaci a studiu nové instituce existují.

www.ipsl.cz